

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

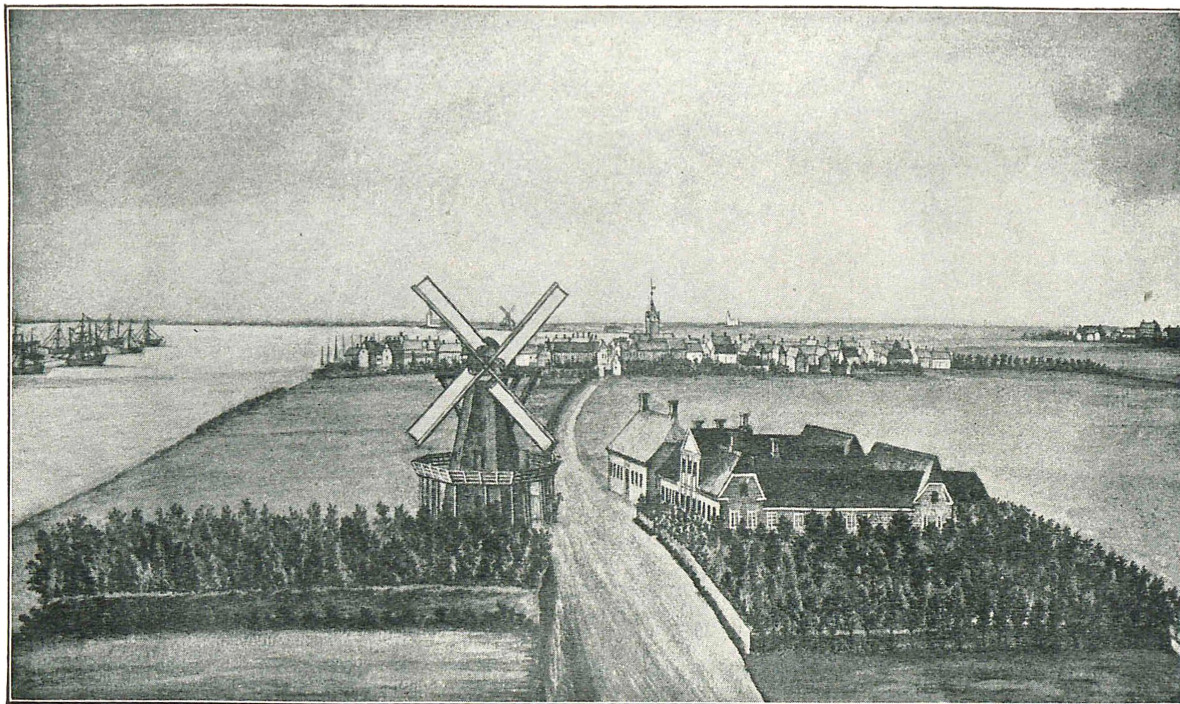
Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Efter Akvarel tilh. Frk. Schouboe, Kbh.

Ringkøbing i Aaret 1818

Set fra den gamle Varde-Landevej

RINGKØBING APOTEK

1749—1899

E. DAM

RINGKØBING APOTEK

GENNEM 150 AAR

ET MINDESKRIFT

UDGIVET AF

APOTEKER HANS LEGANGER HEIBERG

RINGKØBING

TRYKT I A. RASMUSSENS BOGTRYKKERI

MDCCCXCIX

FORORD

MIDT i Dagenes Travlhed, medens alt Arbejde er henvendt paa at fyldestgøre de Krav, den levende Nutid stiller, melder der sig en Trang til at mindes de svundne Tiders Gærning, til at maale Fremgangen, til at faa Klarhed over, hvilke af tidligere Tiders Forudsætninger, vi endnu virker under, og hvilke nye, der er komne til.

En Skare af udmærkede Forskere arbejder med vort Lands atmindelige Historie, udrydder Myterne, giver os klar og paalidelig Underretning om Begivenhedernes Gang i svundne Aarhundreder; de støttes af et Kildemateriale, der ingen Sinde før har været saa let tilgængeligt som nu; en Mængde Institutioners, en Mængde Fags særlige Historie skrives; mange Slægter, berømte og beskedne, sætter en Ære i at efterspore Forfædrenes Skæbne.

Ogsaa den danske Farmaci har sin Historieskrivning; i store Træk har den vist os, hvorledes dette Fag er vokset frem, hvorledes det først her hjemme udøvedes af enkelte indkaldte fremmede, for hvem hele Apotekerlovgivningen indholdtes i deres Bevillingsbrev; længe varede det, inden Landets egne Børn helt overtog den farmaceutiske Gærning, inden hele det lovfæstede Grundlag for dens Udøvelse, som dens tiltagende Omfang og Betydning nødvendiggjorde, blev til.

Dette Skrift skulde give sit Bidrag til Belysning af den stedfundne Udvikling; det handler om et vestjysk Apotek, der i sine første Aar havde vanskeligt ved at bestaa; i tredive Aar skiftede det fem Gange Ejer; men omsider bragtes det paa Fode og kan nu fejre sit 150 Aars Jubilæum uden Frygt for de kommende Tider, i tre Generationer har den Heibergske Slægt besiddet det.

Maatte da denne lille Bog opfylde sin Hensigt; for dens Fremkomst og for dens smukke, billedprydede Skikkelse har Apoteker i Ringkøbing H. L. Heiberg Æren.

E. D.

JYSKE APOTEKERES
ØKONOMISKE FORHOLD I DET 18.
AARHUNDREDE

DA Apoteker i Kolding Christian Cornelius Eilschou i 1749 fik Bevilling til at anlægge et Apotek i Ringkøbing, blev der netop et Dusin Apotekere i Jylland, idet Aalborg, Viborg, Randers, Aarhus, Horsens, Vejle, Fredericia, Kolding, Ribe, Tisted og Grenaa var forsynede med saadanne; nu for Tiden findes i Nørrejylland i alt 76 Apoteker, deraf 22 i de nævnte 12 Byer.

Det var ikke nogen særlig glimrende Lod at være Apoteker i Datidens smaa Købstæder. Gennemgaar man i Pontoppidans Danske Atlas Beskrivelserne af de jyske Byers Tilstand, findes næsten alle Vegne Klager over Tilbagegang, over Næringens Aftagen, Borgernes Forarmelse. Aarsagerne kan være forskellige: Landprang, omrejsende, udenlandske Kræmmere, daarlige Havne, ufarbare Landeveje o. s. v.; i Reglen findes intet Spor til, at Borgerne ved eget Initiativ skulde kunne raade Bod paa nogle af Hindringerne; man haaber paa, at alt skal blive bedre ved »Kongens Naade«, d. v. s., at Staten skal tage sig faderligt af alt. Kun syv jyske Byer havde flere end 1000 Indbyggere over 12 Aar, nemlig Aalborg (3043), Aarhus (2607), Randers (1800), Horsens (1708), Viborg (1500), Ribe og Fredericia (hver 1350); af de øvrige Apoteksbyer havde kun Kolding 980, de øvrige mellem 300 600 Indbyggere.

Med det jyske Provinsarkivs Skifteprotokoller som Grundlag skal vi i det følgende søge at faa en Oversigt over Jyllands Apotekeres økonomiske Forhold i det attende Aarhundrede.

I *Aalborg*, om hvilken By det hos Pontoppidan hedder, at den er gammel, stor, vel bebyggt og folkerig, næst København den bedste og mest formuende Købstad i Danmark, og at den driver en anselig Handel med Landets Produkter og andre Varer, træffes Jyllands og maa-

ske Landets mest velstaaende Apotekere. Daniel Calov og hans Svi-gersøn, Johannes Friedenreich, begravedes pragtfuldt i Vor Frue Kirke; Apoteket var siden 1670 i det skønne Renæssancehus, vi endnu be-undrer; et Par Legater vidner om, at i det mindste en af Apotekerne lod Almenheden nyde godt af sin Rigdom. Johannes Friedenreichs Arv-inger fik 1690 22325 Sldl. 15 Sk. til Deling, og Arven efter hans Sønne-kone, der døde 1720, beløb sig til 9928 Rdl.; efter de senere Apotekere er der foretaget Samfrændeskifter, om hvilke ingen Optegnelser findes i Provinsarkivet, men Apoteker C. L. Rübner, der havde Svaneapoteket fra 1798—1808, efterlod sig til Arv og Deling 95127 Rdl. 4 Mk. 10 Sk. 1690 var Apotekets Varelager lidt over 5000 Rdl. værd, 1720 omtrent 3000 Rdl.

I *Viborg* solgte Apoteker Bøtker Apoteket 1736 og døde 7 Aar ef-ter i Armod; Caspar Ludolph Cappel efterlod sig Formue ligesom An-dreas Nielsen, der var Apoteker indtil 1798, men først døde 1825. At Bøtkers Pengeforhold var saa slette, skyldtes den Ildebrand, der 1726 overgik Byen og Apoteket; han var gift med den rige Borgmester Peder Erichsens Enke, hvis Fader var en velstaaende Købmand i Aal-borg; hendes Velstand slog ikke til overfor Forhold som dem, Magister Christen Erichsen Frisenberg, der var Præst i Viborg fra 1670 til 1710, vidner om, naar han siger, at i en Tid af 40 Aar var der i hans Sogn, Sortebrødre, blevet mere end 160 Huse og Vaaninger øde og ubeboe-lige, og det var 400 Mennesker ringere, end da han blev Præst. Byen var altsaa i Tilbagegang, da den ødelæggende Ildsvaade indtraf, hvor-til kom, at Snapstinget aldeles tabte sin forrige Glans og blev af liden Næring for Byen. Pontoppidan klager over, at Levemaaden var kost-bar nok, Huslejen dyr, Brændsel vanskelig at overkomme.

Apoteker Møller i *Kolding* døde 1709 og efterlod sig i alt 585 Rdl. 4 Mk. 4 Sk.; han havde da i nogle Aar ikke haft Apoteket; hans Ef-terfølger, Benedict Tode, rejste 1701 »til sit Avancement» til Køben-havn for at nedsætte sig der. Han efterfulgtes af Melchior Dietrich, til hvis Arvinger der 1710 blev 600 Rdl. Efter Dietrich kom Richard v. d. Hardt, som 1744 solgte Apoteket til Chr. Corn. Eilschou; v. d. Hardt nød i Aarene 1760—67 Fattighjælp, men hans Enke efterlod sig dog 1771 200 Rdl. Eilschou blev en formuende Mand, og dog siger Pontoppidan om Kolding i denne Apotekers Tid, at Byens Handel er ikkun meget ringe, til Dels paa Grund af Naboskabet til Hertugdøm-met, hvis Indbyggere baade i Stæderne og paa Landet bruger megen Frihed i Handel. »Den liden Handling her er, kunde gærne bestrides af et Par gode Købmænd i Stedet for 10, som her nu er». Byen havde nogen Næring af de mange rejsende, som kom igennem den, ligesom

af de mange Kreaturer, der passerede Toldstedet ud ad Holsten; men den havde ogsaa »især naar Krigstilfælde ytrer sig, store Besværligheder og Bekostninger ved de mange Befordringer og Durchmarscher, hvorved Byen har mere af- end tiltaget».

Aarhus fik fra 1750 to Apoteker. Jacob Gesius, som ejede det gamle Apotek (grundlagt 1596), og døde 1711, var en formuende Mand; hans Efterfølger, Bernt Holmsted, ligesaa. Holmsted blev efter at have solgt sit Apotek i Aarhus til Helms, Apoteker og Borgmester i Nyborg. Helms efterlod sig ved sin Død 1753 en ikke saa ringe Formue. Hans Efterfølger, Høst, solgte Apoteket 1767, men døde først 1809; Mouritz Biering, Høsts Efterfølger, fratraadte 1785 ret daarligt situeret. Bøggild gik fallit 1795, men synes selv ved Ødselhed at have voldet sin Ruin. Apoteker Kold havde derefter Apoteket et Par Aar; med hans Efterfølger, C. H. N. Reddelien kom der Fasthed og Fremgang i Løveapotekernes økonomiske Forhold. Med Svaneapoteket i Aarhus stod det bedre til; naar undtages den første Apoteker, Steuben, som gik fallit, havde Apotekerne her ret gode Dage. Byen var Jyllands næststørste, men ogsaa for dens Vedkommende klagedes der over Næringens betydelige Aftagen.

Om Apoteker Neumann i *Ribe* siges der 1713, at han lever udi maadelig Tilstand af sin Profession. Hieronymus Carstensen, der døde 1774 efter to Aar tidligere at have overgivet sit Bo til Konkursbehandling, efterlod sig intet »hverken til hans Gælds Betaling eller til Arv». Hans Enke erklærede, at den salig Mand intet andet ejede end hans ringe Gangklæder. Først C. M. Eilschou (1772—1824) bragte Apoteket paa Fode. Den gamle Handels- og Søstad Ribe var i Forfald. Her havde tidligere været en livlig Handelsforbindelse med Holland, hvortil kun var 24 Timers Sejlads; her var Oplag af alle Slags fremmede Varer, som spredtes over hele Jylland. I Kæmpeviserne fortælles, at man købte Silke og Sindal i Ribe; naar fornemme Folk skulde have nye Klæder, da hed det: de rede dennem til Ribe By og lode sig Klæder skære. Et Udtryk for den store Handelsvirksomhed var det vel ogsaa, at en Tønde Korn i Ribe havde 10 Skæpper i Stedet for de sædvanlige 8. I Midten af forrige Aarhundrede var det kun maadeligt fat med Handelen i Ribe; »thi», siger Pontoppidan, »da Byen ligger vel to Mil inde i det Slesvigske og er omringet med Haderslevhussiske og Rantzow-Castelske Bønder, erhverver disse sig Frihed i Haderslev mod en liden Kendelse aarlig til Kongens Kasse at drive Handel og holde Kro, saa der er ikke et Sogn eller en By, hvor der jo er Kræmmer, Tobaksspinder, Farver, Kroholder, hvilke, siden de er fri for borgerlige Tynger og paa Hertugdømmets Steder

bringer deres Varer i Land, hvor ikkun svares lidet i Told, samt har Frihed at handle med de Varer, som i Ribe dels er Kontrabande, dels med saa høj Told belagt, at danske Købmænd ej kan handle dermed, kan altsaa give bedre Køb og drager alle omliggende Bønder til sig, hvorved Handelen i Ribe er saa svækket, at ganske faa søger Ribe, uden de har noget der at sælge. Dette Høkeri maatte da afskaffes, om Byen skulde komme paa Fode igen».

Randers Løveapotek vurderedes 1706 med Gaard og Jord til 2476 Sldl., og Arven efter Apoteker Johan Reimer udgjorde over 5000 Daler. Apoteket her tilhørte i hele Aarhundredet samme velhavende Slægt; i det foregaaende Aarhundrede levede i Randers en af de rigeste Apotekere i Landet, Johannes Chur. Byen karakteriseres af Pontoppidan som en berømt og formuende Handelsstad, og blandt dens berømmeligste Artikler nævnes Laks, Burøl og Handsker. Man kunde i Randers som flere Steder hos en Købmand faa alt, hvad man i København og andre store Byer maatte søge hos Klædekræmmerne, Urte-, Isen- og Hørkræmmere og vel paa 10 andre Steder. »Her driver Konen stærk og mange Steds stærkere Negotie end Manden, da de endnu ej er ret vante til at holde Svende eller Dreng, men Konen, Døtrene eller Husjomfruen, som næsten i ethvert Hus haves, gaar til Boden, medens Manden enten er ude eller passer paa sin Maltgøring og Støbning eller er paa sine Lofter eller ser efter i sin Tømmergaard». I Aarhundredets sidste Halvdel dreves der fra Randers en betydelig Handel paa evropæiske og oversøiske Pladser.

I *Fredericia* udgjorde de velhavende den mindste Part af Befolkningen. Byens Handel hæmmedes ved Savnet af en Havn og ved Provinstolden mellem Strib og Fredericia, ved hvilken Byen mistede Tilførsel af Bondens Varer fra Fyn; dog fandtes her en Italiener, Bianco, der var bekendt over hele Landet for sin Handel. Skibsfarten var ringe; den nødvendige Forbindelse med København vedligeholdtes af Skippere fra fremmede Stæder.

Paa Skiftet efter Apoteker Johannes Hintze (1736) vurderedes Apotekergaarden til 500 Rdl., Apotekets Varelager og Inventar til 824 Rdl. Nicolai Ebbesen havde 1718 købt Apoteket for 2400 Rdl., men maatte 6 Aar efter overlade det til Sælgeren, Hintze, da han ikke kunde udrede Købesummen. Apoteker Rademacher giftede sig med Hintzes Enke og kom saaledes i Besiddelse af Apoteket; da han døde et godt Aar efter, vurderedes Apotek og Gaard til 1525 Rdl., deraf for Apoteket 924 Rdl., hvad der imidlertid var for højt; ved en senere foretagen Omvurdering var en Mængde Varer ubrugelige, gamle og

ej mere in usu; Apotekets Værdi sattes kun til 310 Rdl. 1 Sk. Enken fragik Arv og Gæld. Apotek og Ejendom solgtes til Holm for 1200 Rdl. I hans Tid gik Apoteket frem ligesom under Eftermanden, saa at det 1811 kunde sælges til Pierre Honoré for 33610 Rdl.

Det gamle Apotek i *Horsens* kendte i det attende Aarhundrede kun vel situerede Apotekere. Jacob Schmidt (1707—1750) ejede flere Gaarde i Byen, og hans Enke skænkede 1000 Rdl. til Horsens Hospital. Sønnen, Godtfried Schmidt, blev en velhavende Mand; han ejede Alstedgaard og Stougaard og gav til Byens lærde Skole 200 Rdl. To af hans Sønner adledes 1783 med Navnet von Schmidten. Efter hans Død gik Apoteket over i Slægten Helms' Besiddelse. Horsens Bys Handel tog dog ogsaa i Aarhundredets Løb af, og Sejladsen indskrænkede sig væsentligt til de indenlandske Havne. »Borgerne i Horsens havde tilforn været meget berømte for deres Tarvelighed og simple Levemaade og derudover meget rige og formuende»; men paa Pontoppidans Tid havde saadant forandret sig, og Levemaaden blandt Borgerskabet, deres Fruentimmer og Ungdom var bleven mere fornem, de bemidlede trak sig ud af Handelen, Landprangere og Bissekræmmere florerede, ja, »endog Skrædere, Skomagere og Gaardskarle handler, brygger og brænder».

Pontoppidan berømmer *Vejle* som omringet af høje Bjerge, skønne Skove, frugtbare Agre, Tofter og Haver, tæt hos den fiskerige Vejle Fjord, omarmet af en Del rindende Aar og friske Kilder, hvortil kan lægges Luftens Sundhed, som alt gør Stedet yndigt og angenemt samt mindre kostbart at leve paa end en Del andre Købstæder, hvilket ogsaa har draget en Del smukke Familjer til at bo der. Handelen var ikkun ringe og gik kun ud paa at forsyne Byen og dens Omegn med de daglige Fornødenheder, som hidførtes fra København og Norge. Byen havde kun to maadelige Fartøjer; Fjorden trængte til at renses, saa at en Havn kunde indrettes, ligeledes maatte Vejlene omkring Byen sættes i Stand. Byens Indbyggere maatte for en Del ernære sig af Agerdyrkning.

Apoteket her oprettedes 1744, og da den første Apotekers Enke døde 1783, vurderedes Gaarden med Apoteket til 1600 Rdl. og solgtes for 1530. Apoteker Tscherning, der var gift med en Datter af Mühlenstedt, Apotekets Grundlægger, og havde faaet Apoteket 1767 efter Svigerfaderens Død, gik fallit tre Aar efter, da hans Svigermoder overtog det. Hele Arven efter Md. Mühlenstedt var 354 Rdl., og Tschernings Dødsbo var insolvent. Den følgende Apoteker, Sadolin, havde kun Forretningen i 10 Aar, da han solgte det til Havemann, som det synes med god Fortjeneste.

Tisted fik Apotek 1749, da Dr. Biørnstrøm fik Privilegium; han døde det næste Aar, og Jacob Gesius fulgte ham efter; da Fortjenesten imidlertid ikke svarede til Gesius' Forventning, solgte han 1758 Apoteket og forlod Byen. Efterfølgeren, Ziegler, maatte 1770 lade sine Kreditorer sælge Apoteket, der købtes af Ducke; for Gaarden gav han 141 Rdl. Ducke døde 1794 og i Aaret 1800 maatte hans Eftermand overgive sit Bo til Konkursbehandling, hvorefter Apoteket med Ejendom solgtes for 3610 Rdl. Byen var til Trods for sine ca. 600 Indbyggere ringe og Agerbruget maatte for en Del bøde paa den manglende Handel og Skibsfart.

For *Grenaa*s Vedkommende finder vi, at Steuben, efter i 6 Aar at have været Apoteker her, foretrak at gaa til Aarhus. Grenaa var af samme Størrelse som Tisted; Byens 110 Borgere levede dels af Købmandsskab, dels af Avlsbrug, Skibsfart og Ølsalg; Havneforholdene vare daarlige.

Om *Ringkøbing* og til Dels *Holstebro* Apoteker vil der blive fortalt udførligere i det følgende. Naar vi medtager disses Ejere, vil Resultatet af de nu meddelte Undersøgelser blive, at af ca. 45 jyske Apotekere, der levede i forrige Aarhundrede, kan omtrent 21 betegnes som velstaaende, enkelte af dem som rige, 9 klarede saa jævnt for sig og 15 gik fallit eller efterlod sig insolvente Boer. Kun i Aalborg, Horsens og Randers fandtes ene velsituerede Apotekere, i det Hele 50 Procent af alle de vel stillede. I de øvrige Byer er det navnlig de første tre Fjerdedele af Aarhundredet, der kan opvise Apotekere i trange Kaar. Dets sidste 25 Aar bringer gennøgaaende Bedring. Kun i Aarhus viser sig det omvendte Forhold, og Apotekerne i Vejle og Tisted, der først kom til i Midten af Aarhundredet, maatte stadigt kæmpe med Armod.

Paa Baggrund af disse Forhold maa Skildringen af Ringkøbing-apotekernes Historie i det attende Aarhundrede ses. Vort eget Sekel vil vise sig mere heldbringende for den farmaceutiske Gærning som for al anden gavnlig Virksomhed i vort Land.

RINGKØBING

RINGKJØBING er en liden Søe Stad, beliggende i Hindsherred, hos Fiorden, som deraf kaldes Ringkjøbings-Fiord, 16 Mile fra Ribe, og 14 Mile fra Kolding, under 56 Gr. $7\frac{1}{2}$ Min. Latitudinis og 24 Gr. 12 Min. Longitudinis. Tet ved Byen skal forðum have været en stor Skov. Og paa en Høj østen for Byen, skal før have staaet en Veir-Mølle».

Saaledes begynder *Pontoppidan* i sit danske Atlas Beskrivelsen af Ringkjøbing; han nævner straks tvende Herligheder, som en Gang har været til Byens Pryd og Gavn; paa det kobberstukne Prospekt af Staden, der ledsager Beretningen, gengives samvittighedsfuldt den Høj, Møllen stod paa. I Nærheden af dette Sted staar jo endnu en Mølle; den stod der, som det ses paa hosføjede Billede allerede 1823 og sagtens adskillig Tid tilførn. Værre Skæbne havde Skoven, der gik samme Vej som saa mangen anden jysk Skov og først i en langt senere Tid er erstattet af Plantagen øst for Byen og af Plantagen ved Rindumgaard.

Da Pontoppidan netop skrev om Ringkjøbing i den første Tid, efter at et Apotek var anlagt der, er det af Interesse for os at se, hvorledes Byens Forhold af ham omtales. Ni Aar førend det paagældende Bind af Danske Atlas udkom, havde Johan Frederik Hein faaet Privilegium paa at være Apoteker; han døde 1780 i Fattigdom. Det hedder hos Pontoppidan: »Byens Næring er mere i Af- end Tiltagende. Handelen er ikkun slet, siden Byen ikke længere er Oplagssted for andre Købstæder. Skibsfarten er liden og gaar mest paa Norge med Korn og andre fede Varer, imod Tømmer, Jærn, Tjære og Kalk, som til omliggende Landboere afsættes. I forrige Tider har Byen haft 10 à 12 Skibe, nu alene et Fartøj, de øvrige, som fragtes, er fremmede. Amtstuen giver Byen nogen liden Næring, men den øvrige maa have

af Fiskeri, Agerdyrkning, Haandværk, Øls og Brændevins Salg samt Baadføren til og fra Skibene, som paa en halv Fjerdingvej ikke kan komme Landet nær».

Heri ligger vel nok noget af Forklaringen paa Apotekerens tarvelige Udkomme. Byen var i Tilbagegang og udelukkende henvist til den nødtørftige Fortjeneste paa Leverancen af de faa Fornødenheder til Beboerne i den nærmeste Omegn. Der var i 1746 fra Ringkøbing udgaaet »til fremmede Stæder og Norge» Svinebørster for 102 Rdl., 28000 Stykker tørrede Flyndere, 152 Stude, for 68 Rdl. Pennefjer, 4392 Tdr. Rug, 50 $\frac{1}{2}$ Td. Smør, Vadmel til 66 Rdl.s Værdi, 3 $\frac{1}{2}$ Skippund Voks og 9 Skippund 18 Lispund Uld.

Sejladsen paa Ringkøbing var alle Dage besværlig, og mangfoldige er de Forslag, der har været fremme for at overvinde Hindringerne. Hvad siger ikke Pontoppidan: »Det som gjør Segladsen til og fra Ringkøbing vanskelig, er Nyeminde-Gab, en smal Rende, fire Miile herfra, som Naturen selv har gjort igiennem Klitten eller de høie Sandbierge, der er imellem Havet og Fiorden. Dette Gab, som Skibene altid maa passere, kan undertiden om Vinteren ved Strømmen forandre sit Løb, deels fyldes med Sand, saa at det er besværligt og bekosteligt at komme igiennem, til hvilken Passage og saa visse Vinde behøves, som Skipperne maae oppebie, enten de skal ud eller ind. Vinterleien for Byens Skibe er ved Havrvig, tre Mile herfra, ypperlig god». Hensynet til Vinden kunde man med vore Dages Dampskibe vel komme ud over, men man faar et levende Indblik i, hvilken Rolle »Segladsen» i hine Tider, det meste af et Hundrede Aar før Jærnbanernes Indførelse, spillede for Samkvemmet mellem Lande og Landsdele, naar den gamle Topograf udtaler den Formening: *»Skulde nogen Tid Nyeminde-Gab blive tilstoppet for Skibene, da blev vel ikke Ringkøbing mere en Kiøbstad»*. Takket være det internationale Skinnenæt og de prustende Dampvogne, som Pontoppidan ikke drømte om, er denne Spaadom ikke gaaet i Opfyldelse, endda man for længe siden helt har nedlagt Byens Havn. Det er sikkert et fromt Ønske hos Ringkøbingfolk, Pontoppidan udtrykker, naar han siger: »Naar Land-Stæderne maatte søge dette Toldsted og her have deres Oplag, vilde det være til Ringkøbings Opkomst».

Hvor mange Mennesker var der saa i Byen paa denne Tid? Pontoppidan opgiver Tallet til 313 over 12 Aar, deraf omtrent 60 Borgere, hvoraf 6 å 8 handlende, 50 Enker og fattige; de fleste Smaaborgere var Daglønnere og Baadførere; der fandtes 1 Grovsmed, 1 Hattemager, 1 Kobbersmed, 2 Klejnsmede, 2 Rebslagere, 3 Tømmermænd, 4 Skomagere og 4 Skrædere.

Et Par tilfældigt fundne Vidnesbyrd om den lokale Øvrigheds Iver for Byens Bedste skal her anføres.

Byfoged Thomas Montagne forestillede 1761 Kongen den onde Sædvane, at Bønderne især paa Markederne gik med deres Tobakspiber tændte gennem Gaderne, ja holdt lige under Husene og røg Tobak; Klageren har ladet dem sætte i Rettø for dette Forhold, men de formener sig ikke at begaa nogen Uforsigtighed, naar de har »Hytte» paa Piben; nu formener Sieur Montagne, at samme »Hytte» let kan falde af, og derved Skade foraarsages; han beder om at i Byen strængeligen maa forbydes Tobaksrøgen paa Gaderne selv med Hytte paa Piberne. Stiftamtmanden maatte ud med en Erklæring over Byfogdens Andragende, og han gav denne Ret i, at det var gavnligt, om der kom saadant Forbud i Købstæderne, især hvor der var Straatage; Kongen resolverede dog, at det maatte forblive ved de allerede gældende Anordninger¹. Der har vel nok paa denne Tid ikke været mange teglhængte Huse i Byen.

To Aar senere var hele Magistraten ude med en Ansøgning til Kongen om Hjælp til et nyt Raadhus. Raadstuen med Byting og Arresthus stod paa yderste Fald, men Byens Fattigdom tillod den ej at bekoste det nye Hus, som var fornødent; man havde maattet afstive Bygningen med Bjælker, hvad der »endog» var en stor Vansir; et nyt Raadhus vilde koste 6—700 Rdl., og Stiftamtmanden foreslog at om Nogen vilde erlægge en Sum for en sær kongelig Naade, den da maatte komme Ringkøbing til Gode til det ansøgte Formaal. I Konseillet vedtoges dog det Svar til Byen, at den selv havde at sætte Raadstuen i Stand og holde den vedlig².

Endelig ser vi Magistraten røre paa sig i en Sag vedrørende Byens Medicinalforhold, idet den 1763 ansøgte Kongen om at beskikke Candidatus chirurgiæ *Johan August Zeitz* til Kirurg i Ringkøbing, hvor der i en Del Aar ikke havde været nogen saadan. Dette Ønske opfyldtes, da Zeitz 26de November 1763 fik Bestalling som Bartskeer og Kirurg i Ringkøbing, Lundenæs og Bøvling Amter med fri Bolig i Ringkøbing og Frihed for Byens ordinære Skatter og Paalæg³.

Som man vil se af det følgende, var Ringkøbing og Holstebro Apoteker en Tid knyttede til hinanden ved samme Ejer. Holstebro var i Midten af forrige Aarhundrede ligesom nu en god Del større end Ringkøbing; den havde omtrent 500 Indbyggere over 12 Aar; hened 100 af dem havde taget Borgerskab, og 23 Haandværk var repræsenterede med i alt 66 Mestre. Byens bedste Næring bestod i nogen liden Handel med grove Varer, som Bonden behøvede, samt Øl- og Brændevinssalg, Avling og Haandværk; Pontoppidan nævner med Berømmelse en Bondekarl og Landsoldat Peder Særkiær, hvis *inventieuse*

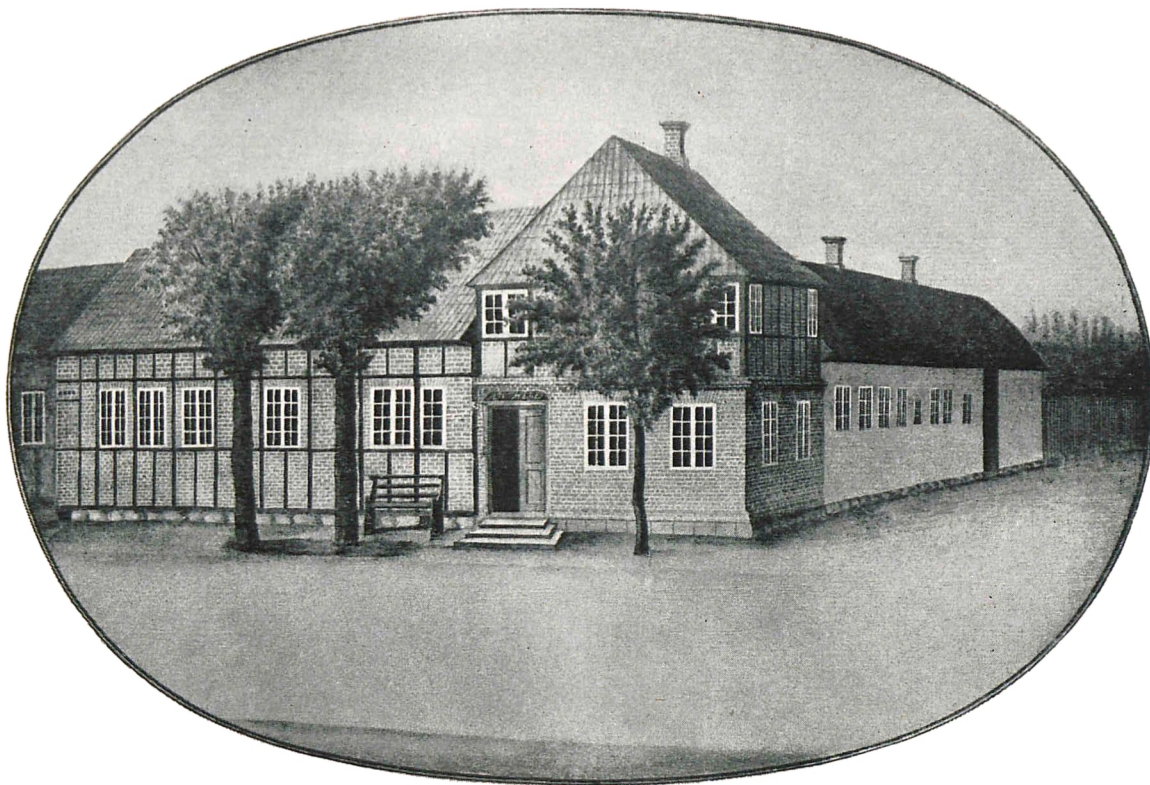
Hoved havde Anlæg for Gørtlerprofessionen og ved Fremstilling af Metalknapper og deslige holdt mange Penge inde i Landet, desuden lærte mange Professionen hos ham og nedsatte sig paa andre Steder. Der synes dog at være Trang til mere borgerligt Liv, naar det antages, at en Fabrik til »Rye, Multum og grovt Tøig af indenlandsk Uld kunde her beqvemlig anlægges, og om nogle gode Haandværkere her endnu nedsatte sig, kunde de have Levebrød».

Men Apoteker Hoffmann, der fik Valget mellem at drive Apotek i Ringkøbing eller Holstebro, gjorde sikkert klogt i at foretrække den sidste By.

RINGKØBING APOTEK

Ringkøbing Apotek omkring Aaret 1818

I Eftersommeren 1715 ansøgte *Johan Henrik Crabidel* Kong Frederik den Fjerde om Bevilling til et Apotek at indrette i *Holstebro*, »hvor det høj skal behøves»; Ansøgningen gik til Stiftamtmandens Erklæring, og denne Embedsmand indberettede da under 13de September, at Borgerskabet meget forlangte et Apotek, »saasom ingen er hverken i Lemvig, *Ringkøbing* eller Varde», hvorfor han mente, at Ansøgningen kunde bevilges⁴. Crabidel fik da ogsaa sin Bevilling den 11te December 1715.

Crabidel blev 30te December Aaret efter gift med Bartskeer i Holstebro Peter Mathias v. Ahlens Steddatter, Kunigunde Johanne Samuelsdatter Hofmand, hendes Moder var Euphrosina Godtfredsatter Calenus; Kunigunde Johanne fik 5te August 1713 Skriftemaalsfrihed for begaaet Lejermaal mod efter hendes Middel og Lejlighed samt Biskoppens Billigelse at give noget til nærmeste Hospital⁵.

Der er fra Cabridel bevaret et Brev fra 1719, af hvilket man ser, at han optraadte baade som Læge og Apoteker, idet han sender en Patient forgyldte Piller og giver hende Anvisning paa, hvorfor og hvorledes hun skal bruge dem. Han var kun Apoteker i godt og vel otte Aar; Kirkebogen siger, at han døde 1724, begravet 13de Marts, efterladende sin Enke og tre Døtre, Euphrosine, Johanne Kirstine og Martha Katharina, den sidste døbt 1ste Juni 1719 og 17de November 1741 gift med Løjtnant Morten Thaulow. Skiftebrevet efter Apotekeren viser, at Arvingerne fik 254 Rdl. 1 Mk. 4 Sk.⁶.

Ved den Tid Crabidel døde, boede i Viborg Feltskeer Henrik Mühlmann. Han havde allerede 3dje Februar 1705 faaet Bevilling som Bartskeer og Kirurg i Skive, saa vidt ingen privilegeret derved præjudiceredes⁷, men har vel ment at finde bedre Udkomme i Viborg, hvor han havde lejet sig ind i en Gaard i Bradepande. Her døde

hans Hustru, Margrethe Otilie Bejtzen, begravet 19de Januar 1724; under Boets Registrering erklærede Mühlmann, at saa vidt han var bevidst havde han fem Børn i Live; den ældste Søn var 29 Aar gammel, den næstældste hed Johan Frederik, var 22 Aar gammel og stod i Lære paa Apoteket i Viborg.

Mühlmanns økonomiske Forhold var mildest talt elendige, alle Aktiver beløb sig til 130 Rdl. 5 Mk. 7 Sk. og Gælden oversteg dette Beløb med 205 Rdl. 14 Sk.⁸ Intet Under, at Feltskæren saa sig om efter et nyt Levebrød; hans Øjne faldt paa det ledige Apotek og Enken i Holstebro; knapt et Aar efter Crabidels Død holdt Kuningunde Samuelsdatter og Monsieur Henrik Mühlmann Bryllup (17de Marts 1723). De drev saa Apotekernæringen videre uden at ulejlige Hans Majestæt med Udstedelsen af noget nyt Privilegium, men fire Aar efter anholdt Mühlmann, »som i mange Aar har været Regimentsfeltskær», Kongen om, at det Holstebroprivilegium paa ham maatte ekspederes; samtidig klagede han over, at Købmændene i Ringkøbing, Holstebro, Lemvig og andre næst omliggende smaa Købstæder forskrev adskillige til Apoteket henhørende Varer imod Forordningen, desuden løb Tabuletkræmmerne ogsaa om dermed; det var derfor hans Bøn, at sligt i hans Privilegio specificke maatte forbydes, og at Øvrigheden paa hans Rekvisition imod en Del af Konfiskationerne, hvormed slige Varer maatte belægges, derefter maatte inkvirere hos hvem, han det forlangte desuden; bad han om, at hans Provisor, siden han tit maatte rejse ud i Landet, naar Godtfolk behøvede hans Kur, maa eksamineres af Medico provinciali i Ribe, efterdi det vilde falde ham for kostbart at lade ham til den Ende rejse til Universitetet⁹.

Ansøgningen blev bevilget; den 16de December 1729 udstedte Kongen følgende Privilegium:

Vj *Frederich* den *Fierde* af Gudz Naade Konge til DanneMarck og Norge de Venders og Gothers Hertug udj Slesvig Holsteen StorMarn og Dytmersken Greve udj Oldenborg og Delmenhorst, Giøre alle Vitterligt, at efftersom *Heinrich Mühlman* som skal være kommen udj ægteskab med afgangne *Johan Henrich Crabidel* forrige *Apotheker* i Vor Kiøbstæd *Holstbroe* hans Efterleverske hos Os allerunderdanigst haver anholt, at Vj allernaadigst Ville forunde hannem Ligesaadant et *Privilegium* paa samme *Apothecke* som Vj fornevnte hans ForMand udj Egteskab den 11te *Decembris* 1715 Allernaadigst have meddeelt og at det allernaadigst maatte tillades hannem ved same *Apothecke* een *Provisorem* at holde, som af *Medico Provinciali* udj Riiber Stift i Vort Land Nørre-Jylland, dertil maatte *Examineris*. Da have Vj efter

saadan fornefte *Heinrich Mühlman*s herom allerunderdanigst giorte ansøgning og Begiering ej alleene allernaadigst Beskicket og forordnet hannem til at være *Apothecker* i bem.te *Holstbroe* udj fornefte afgangne *Henrik Crabidels* stæd, men endog allernaadigst Bevilge at hand ved samme *Apothecke* maa have og holde en *Provisorem*, som af *Medico Provinciali* udj forom.te Riibe Stift Bliver *Examinerit* og der til dygtig Befunden; Thi skal forbem.te *Heinrich Mühlman* plichtig være et forsvarligt og ustraffeligt *Apothecke* udj *Holstbroe* at holde, og ellers Være Os, som sin *Absolut* og *Souverain* Arve Konge og Herre, huld og troe, Vores og Vores Kongl. Arve Huuses Gavn og Beste, søge Vjde og Ramme, Fare og forderv af yderste macht, Evne og ForMue Hindre forrekomme og afværge, udj særdelighed skal hand tilforpligtet være altid at have udi Forraad goede friske og ustraffelige *Medicamenter* og andre Vahre som hos et færdigt og VelBestilt *Apothecke* Bør at findes og sig efter Vores Elskelig Kiære Hr. Faders Sal. og Højlovlig Ihukommelse, om *Apotheckerne* allernaadigst udgangne Forordning, samt den anbefalede *Taxt*, i alle maader at rette, saa og ellers j det øvrige, som det en ærlig troe og oprigtig *Apothecker* Egner og Velanstaar, sig tilbørligen skicke og forholde, Efter den Eed hand os derpaa allerunderdanigst gjort og aflagt haver, saafremt hand ei derfor Vil stande til rætte, som VedBør, hvorjmod hand maa nyde paa samme sit *Apothecke* hvis *Privilegier* og friheder som Bem.te *Apothecker* Forordning ommelder, og hannem i saamaader tillader, hvorved *Magistraten* i Bem.te *Holstbroe* som nu er eller herefter komendes Vorder i allemaader tilbørligen haver at handthæve og forsvare; Og som forn.te *Heinrich Mühlman* tillige for Os, allerunderdanigst haver andraget at hans ForMand Ved forskrefne *Apothecke* skal have haft største Tab og forliis Ved denn indpas hannem udj hans *Privilegio* er tilføjet, saavel af KiøbMændene i *Holstbroe* samt *RingKiøbing* og *Lemvig*, som selv udenlandz fra forskrev og falholte [*Medicamenter*] som og Ved de Landet igiennem streiffende *Augsburgere*, *Nürgenbergere* og de saa kaldede *Tabuleth* Kræmmere, som alleveigne soldte og opfyldte Eignen med allehaande slags *Oliteter*, *Theriacher*, *Mithridat*, *Slagvand*, *Arsenicum*, og deslige til et *Apothecke* Egentlig henhørende Vahre, hvilcket hand og Befrygter at skulde møde hannem, om ej sliig misbrug Blev hemmet og afskaffet Thi have Vj efter saadan hans herom Allerunderdanigst giorte ansøgning og Begiering, Allernaadigst funden for gott at forbyde, saasom Vj og hermed aldeelis Ville have, saavel KiøbMændene udj forn.te *Holstbroe*, *RingKiøbing* og *Lemvig*, samt de saa kaldede *Augsburgere*, *Nürgenbergere* eller *Tabuleth* Kræmmer aldeles forbuden at falholde og sælge saadanne Vahre, som til et *Apothecke* alleene henhører, og det under Confiscation af

de Vahre som de i saamaader antreffes med, til hvilken ende *Magistraten* udj meerbem.te *Holstbroe*, *RingKiøbing* og *Lemvig* skulle Være forn.te *Heinrich Mühlman assisterlige* med *Inquisition* at forrette, naar og hos hvem hand Det maatte forlange, jmod at Nyde for slig Deris umag noget Billigt af de forefaldende *Confiscationer*, Hvoreffter De Vedkommende sig Allerunderdanigst kunde Vide at rette ej giørende herudjnden hinder eller forfang udj nogen maade, under Vor hyldest og Naade Givet paa Vort Slott Kiøbenhafn den *16de Decembris Anno 1729* Under Vor Kongl. Haand og Zignett.

FRIDERICH R.

(L. S.)

C. Møinichen.¹⁰

Mühlmann lod selvfølgelig dette for ham saa vigtige Aktstykke tinglæse baade i Holstebro, Lemvig og Ringkøbing.

Aaret før Bevillingens Udstedelse var Mühlmann kommen i Proces med Købmand i Holstebro og Ejer af Tvis Kloster Niels Ibsen, af hvem Crabidel ved Kontrakt af 14de Februar 1716 havde købt den Gaard, hvori Apoteket indrettedes for 400 Rdl.; endnu 1728 havde Ibsen ikke meddelt Skøde paa Ejendommen. Mühlmann fik 27de Marts Beneficium paupertatis i Sagen, under hvilken Apotekerens anklagede Ibsen, fordi han havde for Skik at lade Faar drive ned i Husets Kælder, hvad der gav ilde Lugt i Apoteket og Apotekerens Stuer; et Vidne forklarede, at han flere Gange havde været hos Apotekerens, og at han, saa vidt han kendte sin egen Natur, ikke kunde have taalt den Stank, der var, ret længe, enten han havde været frisk eller svag; et andet Vidne, Kristian Syvgaard, fortalte, at han i afvigte Foraar efter Niels Ibsens Hustrus Begæring havde været i bemeldte Kælder og udkastet en Del Faaremøg eller Gøde og faaet sin Dagløn, 6 Sk.; han havde aldrig før hørt eller fornummet, at Nogen havde Faar i Jordkælder enten Vinter eller Sommer. Mühlmann selv udtalte i Stævningen, at Stanken alt havde foraarsaget nogle Folks Svaghed, ja beskæmmet hans Hus og Apotek med ond Lugt og Stank, saa han hverken har kunnet antage nogen Patient under Kur i sit Hus, ligesom heller Ingen vilde tage hans Gaard i Pant for Penge til nogen hans Gælds Betaling, saa længe de bedste Værelser i samme Gaard paa slig Maade var grundet og bygget paa en Faaresti. Mühlmanns Defensor vilde føre Provisoren *Johan Christopher Apoldi* som Vidne, men dennes Competence bestredes af Modparten, »som hand Er en uden lands Persohn og icke vides hans Religion»; han blev da afvist. En særlig Giftighed havde Ibsens Prokurator udtænkt, da han spurgte

et Vidne, Byens Organist, Christopher Klingsort, om han vidste, hvad Mons. Mühlmann var for en Person, enten Apoteker, Regimentsfeltskær eller Kirurg; Mühlmanns Prokurator fandt Spørgsmaalet absurd og udenfor Stævnamaal, men da det alligevel skulde besvares, udtalte han, at Mühlmann meriterer Titel af Regimentsfeltskær, hvilken Stilling han i mange Aar reputerlig har vbeklædt, saa og Navn af Apoteker, saa længe han med hans Kæreste har faaet Apotek og det hidtil Dags upaaklagelig har holdt ved Magt; at han endelig er Kirurg, »det ved enhver Honnet»¹¹.

Tre Gange i det 18de Aarhundrede brændte store Partier af Byen, 1720, 33 og 34, hvad der naturligvis satte den meget tilbage; 1733 brændte Apoteket, der laa mellem Østergade, Brostræde og Brotorv. Om Byens Brand i dette Aar har den nidkære Præst Jens Bircherod Christiansen Meldahl noteret i Kirkebogen: 1733 den 22de Juli Mariæ Magdalenæ Dag Klokkeren halvgaaen 11 optændtes den store Ild, ved hvilken Øster- og Vestergaden og noget af Nørregaden begge indtil Mikkel Bobierg blev lagt i Aske og 6 Mennesker opbrændte.

Smaa var de Forhold, hvorunder en Apoteker i en af Landets mindre Købstæder den Gang virkede, Præsten i Ferring, Christen Jensen Bech, skrev i 1730 til Mühlmann, at der i hans Sogn var 30 veneriske syge, som han havde paataget sig at kurere, hvorfor han opfordrede Apotekeren til at have de fornødne Medikamenter rede; Mühlmann anskaffede for 40 Rdl. af saadanne, »da han ellers ikke havde saa store Forraad af sligt, som sjældent brugtes». Bech brugte imidlertid ingen af de hjemførte Sager, hvad der satte Mühlmann i en slem Forlegenhed, saa meget større som han havde laant de 30 Rdl. af Præsten, en Sum denne sikkert aldrig fik tilbage trods Proces og Rettergang¹².

Apoteket er ikke blevet genopbygget i Mühlmanns Tid; ved Branden opgiver han at have mistet over 2600 Rdl. og maatte med Hustru og otte Børn saa godt som nøgne forlade al Ting for at redde Livet. 1737 siger han i en Ansøgning til Kongen, at han siden Branden to Gange har suppliceret Majestæten om Bevilling til at indsamle en frivillig Gåve enten ved Kollektbog eller Bækkens Udsættelse for Kirkedørene i Danmark; men som sligt ikke er blevet ham akkorderet, har det været ham umuligt enten at bekoste et nyt Apotek eller igen at bebygge hans afbrændte Plads, hvorover han ogsaa maa vente sig udelukt fra det de *afbrændte* i Byen forundte kongelige Beneficium, hvilket bestod i en Sum af 1103 Rdl. 5 Mark aarlig i ni Aar af Byens Konsumptionsforpagtningsafgift¹³.

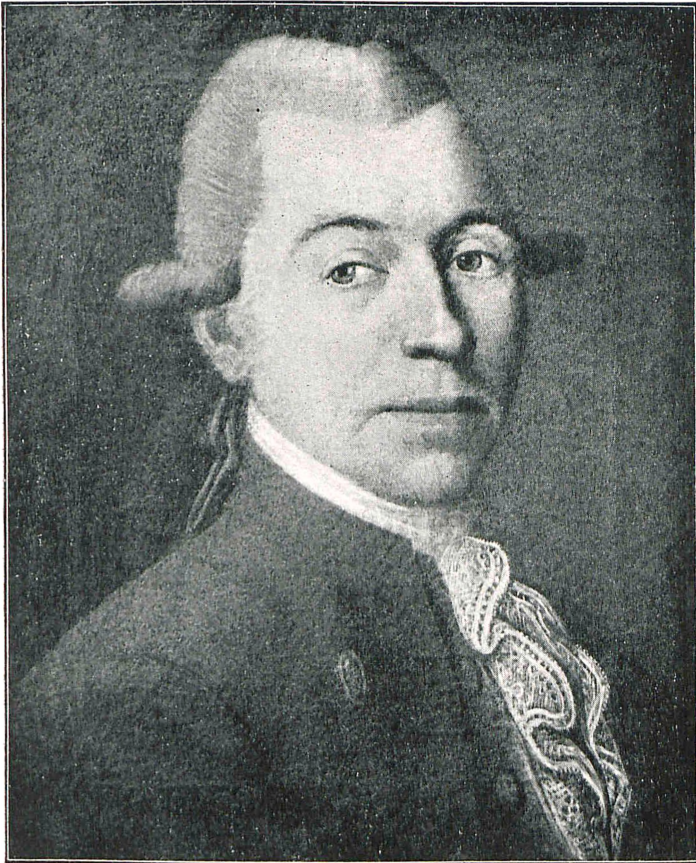
Mühlmann bad nu atter om Kongens Naade til Bønhørelse paa hans første Ansøgninger eller om Tilladelse at maatte til en anden

habil Person afstaa og transferere det ham forundte Privilegium, hvorved han kunde vente sig saa meget soulageret, at en Del af hans Gæld kunde afgøres¹³. Supplikanten fik heller ikke denne Gang sin Ansøgning bønhørt; han synes at have forladt Byen og at have taget Ophold i Viborg, hvor han vel har praktiseret som Kirurg; hans økonomiske Forhold har stadig været daarlige; fra Viborg udsteder han, der stadig kalder sig privilegeret Apoteker i Holstebro, Ringkøbing og Lemvig, sammen med sin Hustru den 23de April 1738 et Pantebrev til Apoteker Johan Reimer i Randers paa 98 Rdl. 5 Mark kurant Mønt for Medikamenter og rede Penge, som Reimer havde laant og medforstrakt dem til fælles Nytte; Mühlmann pantsætter en Del Indbo samt en Destillerkedel med Hat og Pibe, et Rejseapotek med Jærnbeslag, Skuffer, Laage og to Døre med Laas og Nøgler¹⁴.

Mühlmann døde dog i Holstebro den 3dje Juli 1749, og man forstaaer, at han har kunnet skrive til sin Svigermoder, at der hos ham intet Haab fandtes til Betaling af hans Stedbørns Fædrearv, som indestod i det brændte Apotek¹⁵, naar hans Boes Aktiva opgøres til 56 Rdl. 3 Mark, Gælden var 58 Rdl., deraf 22 Rdl. 2 Mark til Apoteker Cappel i Viborg¹⁶.

Betydelig bedre var Tilstanden i Boet efter hans Enke, der døde den 17de Marts 1762, 74 Aar gammel; maaske skyldtes det Arv efter hendes Moder, hvis Død indtraf den 15de Juni 1750. Mühlmanns Enke boede i sit eget Hus norden for Byskriver Jakob Sonius' Have, det vurderedes til 20 Rdl., et Gaardsted beliggende til Østergade med den ene Side og med den anden til Gyden, som løber fra Torvet til den lange Bro takseredes til 4 Rdl.; desuden opregnes Jorder forskellige Steder i Byens Marker til en Værdi af 203 Rdl. 1 Mk. Til Deling mellem Arvingerne, af hvilke Datteren Margrete Otilie Mühlmann var gift med Degnen Peder Hald i Raklev i Thy, blev der 562 Rdl. 2 Mk. 9 Sk.¹⁷.

Vi omtalte før en Provisor paa Holstebro Apotek, Apoldi, der ikke blev anerkendt som Vidne i en Retssag af Mangel paa Kendskab til den udenlandske Mands Religion. Apoldi kom senere til Tisted, hvor han nedsatte sig som Kirurg og Apoteker; iblandt hans der* efter hans Død fundne Papirer var ogsaa en Selvbiografi, der her skal meddeles som en Illustration af mange tyske Farmaceuters Levnedsløb, dem der i det syttende og attende Aarhundrede ingen Mangel var paa her til Lands. Apoldi fortæller, at han er født den 8de Marts 1701 i Rudolstadt, to Mil paa hin Side Erfurt i Thüringen, hvor hans Fader var fyrstelig eisenachisk Inkassator for Skatterne og Kornleverancerne. Faderen holdt ham til Hæder og Ære og siden i tre Aar til en *latinsk* Student; han gik nu i to Aar i en latinsk Hovedskole i Erfurt for at

Malet af Paul Ibsen

Aar 1779

JOHAN LEONHARD BROAGER

Født $\frac{5}{10}$ 1743, død $\frac{7}{3}$ 1823, Apoteker i Ringkøbing 1779—1823

blive ved Bogen, men da han ingen Lyst havde til den Stand blev han sat i Lære paa Apotek i Erfurt hos Licentiat Elias Alberti, *Medicinæ Licentiatu Provincialis Isnacensis serenissimi Comit. de With & Kierchborg, Medicus ordinarius & Apoteker*; hans Læretid varede fem Aar; siden rejste han til adskillige fremmede Steder og *serverte*, overalt fandt han noget foranderligt i Kemien og andre Scientier. »Hvor jeg videre har serveret, kand min Testimonio udviise Undtagen fra Holste Broe hvor jeg har Testimonium nok i den første Sal. Koene, som levede med mig i 10 Aar». Apoldi var allerede imedens han var i Holstebro (1730) bleven gift med Kristine Otilie Mühlmann, født 1696; 1730 drog han til Hygom for at kurere syge, men rejste snart bort igen og paatog at kurere otte syge i Ferring Sogn for 5 Rdl. Personen og frit Ophold.

I det mindste fra 1733 har Apoldi boet i Tisted. »Den første Sl. Koene« døde her 1740, begravet 22de September. Tre Aar efter giftede han sig igen (5te Februar) med Maren Pedersdatter, hvis Fader var Peder Clemmensen, Torup Strand, Torup Sogn i Ty. Dette Ægteskab varede kun i tre Aar, da Apoldi døde 13de November 1746 efterladende sin Familje i Armod; Apoteker Peiter Warberg fra Nykøbing takserede *Urtebodens* og et andet Kammers Indhold af Apotekerverar; hans Hus vurderedes til 240 Rdl. og nogen Markjord til 100 Rdl.; Boets Udgift blev 5 Rdl. 1 Mk. 5 Sk. højere end Indtægten og de fire Børn blev anbragt hos Folk i Byen. Huset solgtes ved Avktion til Hr. Søfrensen. I *Boutiqven* fandtes mange Apotekerverar og Rekviziter, som solgtes til Byens Folk; i *Patientkammeret* har han ligesom sin Svigerfader i Holstebro taget syge i Kur og Pleje. Det dyrebareste Efterladenskab var sikkert det lille Bibliotek, som indeholdt bl. a.: *Chymia Leidentia, Abhandlung der Wund Artzeney, Chemische Frühling, Chymische Artzney Übung, Spagyrische Haus- und Reise-Apotheque* og C. Neumans *Die vortreffliche gute Cinnabaris*. Der var i alt 38 Avktionsnumre Bøger, deres Tilstand var kun maadelig, deres Værdi ansloges til 3—4 Rdl.; men den afdøde Ejer havde bestemt, at hans medicinske, kirurgiske eller farmaceutiske Bøger eller Manuskripter »i hvor slet og slit en liden Seddel kand være« ikke maatte komme bort, men samles, forsegles og gemmes »til et af Drengbørnene tilvokser og har Lyst til denne Kunst«. Mere formaaede han ikke at gøre for at støtte dem paa deres Vej gennem Livet¹⁸.

Endnu en Gang vil vi komme til at beskæftige os med en Apoteker i Holstebro, idet Jacob Elias Hoffman en Tid lang var Apoteker baade der og i Ringkøbing; men forinden skal vi se et Apotek opstaa i denne By som Filial af Apoteket i Kolding.

Det var i Aaret 1749, at Apotekeren i denne By

Christian Cornelius Eilschou

ansøgte Frederik den Femte om Tilladelse til at anlægge et Apotek i Varde eller Ringkøbing; han fremhævede navnlig to Grunde som anbefalende hans Supplik; den første var den, at der paa Jyllands Vestkyst fra Varde til Lemvig ikke fandtes noget Apotek; den anden at han siden Anlæggelsen af Apoteket i Vejle (Hans Christian Mühlenssted 5te Juni 1744) ikke havde den fornødne Debit paa Medikamenternes Afsættelse som til Kolding Apoteks Vedligeholdelse gjordes fornødent; han fik da ogsaa

31te Oktober 1749

Bevilling til at anlægge Apotek i Ringkøbing og at lade det forestaa af en Provisor.

Privilegiet lyder saaledes:

CHRISTIAN CORNELIUS EILSCHOU,

Apotheker i Colding, Bevilling at maa udi Ringkiøbing lade indrette og holde et Apotheke, og samme ved en Provisor lade forestaae.

F. 5^{TUS}

G. A. V. At, eftersom *Christian Cornelius Eilschow, Apotheker* udi Vor Kiøbstæd Colding for Os allerunderdanigst haver andraget, at fra Vor Kiøbstæd *Ribe* indtil Vor Kiøbstæd *Lemvig* paa Vester-Kanten igiennem Vort Land Nørre Jylland ey skal findes noget Apothek, og at hand formedelst *Weyle Apotheke*s Oprettelse ikke haver den fornødne *Debit* paa *Medicamenternes* Afsettelse som til hans *Apotheke*s Vedligeholdelse udi bemelte *Colding* behøves, hvorfore hand derhos allerunderdanigst haver anholdet, at Vi allernaadigst ville forunde ham *Privilegium* paa et *Apotheck* enten udi Vor Kiøbstæd *Warde* eller *Ringkiøbing*, Da haver Vi, efter den fra Os Elskelig Hr. *Holger Scheel*, etc: hans derom indhentede allerunderdanigste Erklæring, allernaadigst bevilget og tilladt, saa og hermed bevilge og tillade, at bemelte *Apotheker Christian Cornelius Eilschow* maa udi fornevnte Vor Kiøbstæd *Ringkiøbing* lade indrette og holde et *Apothek*, og samme ved en dertil *examineret Provisor* lade forestaae, til hvilken Ende han et u-straffelig *Apothek* sammesteds haver at lade indrette, det siden forsvarligen lade vedligeholde og sig efter den om *Apothekere* allernaadigst udgangne Forordning samt den anbefalede *Taxt* i alle maader haver at rette, saafremt hand ey derfor vil stande til rætte som vedbør; Derimod have Vi allernaadigst bevilget og tilladt, saa og hermed bevilge og tillade, at hand maa nyde hvis *Privilegier* og Friheder, som

forbemelte Forordning om *Apothekere* ommelder og hannem tillader at nyde, hvorved *Magistraten* i fornevnte *Ringkiøbing*, som nu er eller herefter kommendes vorder, hannem i alle maader tilbørligen haver at handthæve og forsvare, Forbyndendes etc.

Christiansborg, den 31te Octobris 1749.

Eilschou var født den 9de April 1717 i Odense, hans Forældre var Købmand Anders Lauridsen og Kirsten v. Westen.

Slægten var af Bondeæt; Christian Cornelius' Bedstefader var Laurids Jørgensen i Landsbyen Ejlskov, Haarslev Sogn paa Fyn, Apotekeren og hans Søkende antog Bynavnet som Familjenavn. Broderen Peter Eilschou, Stifteren af de Eilschouske Boliger i Odense, overtog Faderens Forretning i denne By; Familjens gamle Købmandsgaard paa Vestergade 71 var i dens Besiddelse indtil 1814. Peter Eilschou var gift med Anna Marie Becker, Datter af Rudkøbingapotekeren Gottfried Becker og Susanne Marie v. Westen.

Eilschou var bleven Apoteker i Kolding 1744 (Privilegium den 28de December). Han har efterladt sig en meget udførlig Regnskabsbog for de 35 Aar han var Apoteker. Den omfatter bl. a. hans aarlige Indtægter fra 1746—78 og giver Oplysning om Kolding Apoteks Om-sætning i dette Tidsrum. Den begynder med 2592 Rdl. 10 Mk. og er i en noget afbrudt Stigning indtil Kulminationen i 1764 med 7939 Rdl. 3 Mk. 4 Sk., efter hvilken Tid den igen daler; 1778 er den 3933 Rdl. 5 Mark 13 Sk., 1776 3378 Rdl. 3 Mk. 13 Sk.

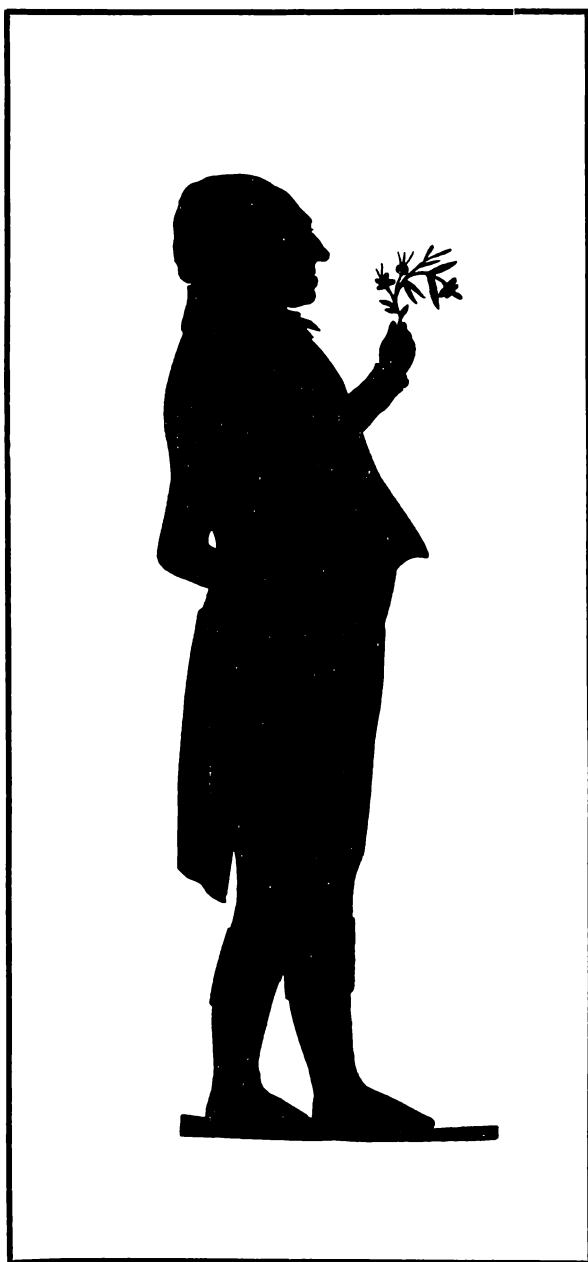
Eilschous Balance i 1750, det Aar han købte Ringkøbing Apotek er paa 8607 Rdl. 4 Mk. 10 Sk. og hans Formueforøgelse 1985 Rdl. 10 Sk.; til sit nye Apotek sendte han Varer for 2288 Rdl. 2 Mk. 6 Sk. Gennem Regnskaberne ser vi ham fra Aar til Aar forøge sin Formue; han afslutter hvert Aar med en Række Bogstaver, der betyder Tak-sigelse til Forsynet; et Par Gange tabte han betydelige Summer ved Strandinger, men han indfører da i Regnskabet en Bøn til den *Aller Højeste* om at bevare ham for flere *Vandhæld.* Dygtig og driftig For-retningsmand maa Eilschou have været; han søger at underlægge sig Vestkystens Medicinalhandel ved Anlæggelsen af Apoteket i Ringkøbing, som han dog snart solgte; 1772 købte han Ribe Apotek for at kunne sætte begge sine Sønner i Vej som Apotekere. Hans Klage over Kon-kurrencen fra Vejle Apotek har for saa vidt mindre Berettigelse, som Mühlensted havde Privilegium, før Eilschou fik sit, og han saaledes maa have haft nogen Kundskab om, at der vilde komme Apotek i den By, der jo for øvrigt laa paa den anden Side af hans Naboby Fredericia.

Eilschou havde søgt om at maatte anlægge Apotek i Varde eller Ringkøbing; efter Stiftsbefalingsmandens, Hr. Holger Scheels Erklæring bestemtes Ringkøbing til Sæde for det nye Apotek paa Vestkysten. Varde fik dog omtrent samtidig et Medicinaludsalg idet *Poul Christian Ambders* den 9de Januar 1750 fik Bevilling til at være alene Kirurg i denne By samt i Skads-, Vester-, Øster- og Nørreherred og derhos tillige at eksercere Praxin Medicam samt til at lade indrette og holde et lidet Husapotek. Ogsaa Ambders havde faaet den dobbelte Uddannelse som Farmaceut og Kirurg; han kom til Varde fra Aabenraa, havde været Apotekerlærling i Husum og i nogle Aar staaet som Svend hos de derværende to Apotekere; »da han ved samme Lejlighed temmelig havde øvet sig i Kirurgien, opnaaede han deri den Fuldkommenhed, at han som Kirurg i hollandsk Tjeneste gjorde en Rejse paa Grønland»; men derefter fandt hans Lyst og Attraa at applicere sig til Studium Medicum og til den Ende studerede Medicin ved Akademiet i Halle; der disputerede han offentlig 1742 og oprintrerede Gradum Licentiæ²⁰.

Eilschou købte ved Avktion i Dødsboet efter afgangne Mad. Birgitte Cathrine sal. Regimentsfeltkær Gerhard Geeritz dennes Gaard, der laa med den *østre* Side til Adelgaden²¹, hvilket vanskeligt kan siges om nogen Gaard i Ringkøbing, undtagen, maaske om den, der ligger som Nr. 23 i Grønnegade lige for Bredgade; nogen Sikkerhed for, om man her skal søge det første Apotek har ikke kunnet skaffes til Veje.

Han udvidede sin Grund ved af Krigsraad, Regimentskvartermester Svenning Andersen til Søndervang for 50 Rd!. at købe en Have norden for den; til Kapellanen Jens Bøgvad solgte han allerede tidligere noget af Grunden og et Udhus mod vest²¹.

Allerede to Aar efter, at Eilschou havde faaet sit Privilegium paa Ringkøbing Apotek søgte han Kongen om Tilladelse til at overdrage det til sin *derpaa hafte* Provisor Jacob Elias Hoffman; han skriver i Ansøgningen, at han egentlig ikke saa snart havde tænkt paa at skille sig ved Apoteket, men dels »formedelst den lange vei imellem *Colding* og *Rindkiøbing*, ieg finder støere Vanskeligheder end ieg havde ventet, ia om Vinteren snart *u-passabel*, hvor udover mit Helbred merkelig haver aftaget», og »især af Bemelte min *Provisor* som Idelig anmoder mig om, at overlade ham det», nødtes han til Afstaaelsen. Magistraten i Ringkøbing attesterede, at Apoteket ikke alene laa paa et smukt og sirligt Sted, »mens endog efter dessens Beskaffenhed af Hr. *Apoteker Eilschou* i *Colding*, vel Indrettet og udi anseelig Stand bekostet, Som Byen, og Egnen, kand være vel tiendt med»; samtidig roser den Hoffman som en »Mid-aldrende, *habil* Karl, som i Nogle Aar, skal have Reist, baade i og uden Landet, paa

APOTEKER J. L. BROAGER

Apoteker-Konsten»; han var hos Eilschou i Kolding, førend han blev Provisor i Ringkøbing; Magistraten siger, at »Hand troelig og vel, til des, upaaklagelig har opvartet, forestaaet og Forrettet» Apoteket i denne By²³.

Ansøgningen blev bevilget og Hoffman blev Apoteker; Eilschou var Apoteker i Kolding indtil Sønnen, Morten Christian, overtog det 1779; han døde 18de Maj 1790.

Jacob Elias Hoffman

fik Privilegium den 19de November 1751, efter at han allerede i Februar samme Aar ved Avktion efter Terman Jensen havde købt en paa Adelgade beliggende Gaard, der strakte sig med Sydsiden til *Storgaden* (Adelgade, nu Bredgade), og med Østsiden til Østergade eller Damstrædegade, mod Vest grænsede den til Seign. Christen Iversen Noe og mod Nord til Borgmester Niels Bierghs Lejevaaninger; Købesummen var 501 Rdl.; hertil flyttede Hoffman nu Apoteket, som han købte af Eilschou for 1500 Rdl.; for den gamle Apoteksgaard gav han 200 Rdl.²⁴

Hoffman var næppe tilfreds med sit Levebrød som Apoteker i Ringkøbing; hvortil vel ogsaa kom Frygten for et nyt Apotek i Holstebro, hvor intet Apotek var siden Branden, medens Mühlmanns Enke endnu sad inde med Privilegiet. Hun søgte 1752 Kongen om Tilladelse til at afstaa det til sin Slægtning Postmester Grøn, men fik Afslag. Tre Aar efter henvendte Hoffman sig til Majestæten og bad om at maatte flytte Apoteket i Ringkøbing til Holstebro, da baade denne By og Lemvig beklagede sig over Mangel paa Apotek, og den lange Vej til Ringkøbing; han bad om at maatte nyde samme Privilegium som før havde ligget til Apoteket i Holstebro, nemlig at Ringkøbing og Lemvig skulde behjælpe sig med samme Apotek. Stiftamtmanden fandt, at Ringkøbing, hvortil der var Sejlads, var bekvemmere til et Apotek end Holstebro og antog Hoffmans Ansøgning dikteret af Frygt for at nogen anden skulde nedsætte sig i Holstebro; han holdt paa, at Apoteket skulde blive, hvor det var; Holstebro og Lemvig kunde soulageres, i Fald et *bekvemt Subjectum* sig der vilde nedsætte. Ansøgningen blev da afslaaet. Hoffman kom da samme Aar med ny Ansøgning, hvori han tilbyder at holde Provisor i Ringkøbing, eller at afstaa sit Privilegium der, men om en anden oprettede et nyt Apotek i Holstebro, blev han rent ruineret. Nu optræder paany Postmester Grøn og beder om Apotekerprivilegiet for Holstebro og Lemvig, hvilket vilde blive ham, der kun havde en ringe Tjeneste, til stor Hjælp og Enken til Nytte; han skulde imidlertid først eksamineres. Et Par Maaneder senere har Grøn imidlertid fortrudt sin Ansøgning, som han nu

vil frafalde, naar ham tillades fremdeles at falholde Oliteter og de Sorter, som Urtekræmmerne tillige med Apotekerne sælger; herimod havde Hoffman intet at indvende og Spørgsmaalet løstes saaledes, at han fik Bevilling til ogsaa at være Apoteker i Holstebro imod at holde en Provisor i Ringkøbing eller at afstaa Apoteket her²⁵. I nogle Aar besad han nu begge Apoteker, indtil han under 22de Marts 1760 ansøgte Kongen om at maatte sælge Ringkøbing Apotek til Provisoren der, Johan Frederik Hein, der betegnes som »En gammel Candidatus Pharmaceuphticus som i Mange aar, har forestaaet Een og anden Apoteqve med Berømmelse» og straks vil han lade sig examinere²⁶. Hein fik Privilegiet.

Hoffman blev den 2den November 1754 i Ringkøbing gift med Jomfru Marie Cathrine Bolvig, født i samme By den 6te November 1730, Datter af den danske Skolemester Peder Nielsen Bolvig og Maren Andersdatter; hun døde Aaret efter i Barselseng og begravedes den 12te August.

Den 13de Marts 1753 blev han gift i Ringkøbing med Sofie Hedevig Rhude, født den 28de Juli 1726, Datter af Kontrollør og Raadmand Eskild Rhude; denne hans anden Hustru døde 1754, begravet den 5te Januar; snart efter træffer vi ham i sit tredje Ægteskab med Mariane Frederikke Buch, der ogsaa gjorde ham til Enkemand ved sin Død den 31te Januar 1760; i 10 Aar levede han nu ene, men holdt saa Bryllup for fjerde Gang den 1. Juni 1770 i Holstebro med Cathrine Margrete Drachart, født i Ulfborg den 14. Juni 1714, Datter af Sognepræst Bjørn Christensen Drachart og Margrete Bendixdatter Kop; hun døde i Holstebro den 23de August 1777; Apotekerens Død indtraf den 16de Oktober 1776, han var da 59 Aar gammel.

Johan Frederik Hein

fik af Hoffman Skøde paa Ringkøbing Apotek den 28de Februar 1760, Købesummen var 1400 Rdl. kurant²⁷. Privilegiet udstedtes den 15de August samme Aar.

Den 1ste Oktober 1760 blev han i Holstebro gift med Jomfru Birgitte Mogensdatter Thiim. Apoteket solgte han 1773 og efterlod sig ved sin Død den 18de eller 19de Marts 1780 ikkun Indbo og Gangklæder til en Værdi af 20 Rdl. 4 Mk. 10 Sk., hvorfor Skiftet hastigt sluttedes, efter at Enken havde lovet, naar Omstændighederne tillod det, at afbetale enhver af Kreditorerne noget af Gælden. Hein blev 58 Aar gammel. Hans Enke og Datter levede endnu i 20 Aar i stor Armod, understøttede af Fattigvæsenet; Datteren døde i November 1800, begravet den 10de November, Moderen begravedes den 17de November samme Aar, 81 Aar gammel.

Johan Sebastian Stabel

fødtes i Viborg den 25de Oktober 1747 og var Søn af Stads- og Stifts-kirurg Sebastian Stabel og Anna Christine Samsø. Fra 1761—68 disciplinerede han hos J. D. Cappel paa Frederiks Hospitals Apotek i København, hvorefter han serverede hos dennes Halvbroder, Apoteker Caspar Ludolph Cappel i Viborg, indtil 1772; den 10de December dette Aar underkastede han sig farmaceutisk Eksamen og fik Karakteren *bekvem*.

Stabel købte Apoteket af Hein ved Kontrakt af 15de Maj 1773 for 1000 Rdl. kurant²⁸ og fik Skøde den 26de April 1774; Privilegiet udstedtes den 25de August 1773.

Han viedes den 7de Oktober samme Aar i Viborg Domkirke til Jomfru Margrete Moth Stabel, der Aaret efter døde 41 Aar 11 Maaneder gammel, begravet den 22de December. Fire Aar efter, den 9de December 1778 indgik Stabel i Ringkøbing nyt Ægteskab med Jomfru Anne Brøllund, født den 6te November 1747 paa Herregaarden Udstrup i Sønder Nissum Sogn, Datter af Forpagter Peter Brøllund og Ane Marie Qvistgaard.

Stabel synes at have bragt Apoteket paa Fode, han efterlod sig i det mindste en Del Penge og et lille Bibliotek. Han døde den 16de August 1779 om Aftenen.

I Skifterettens Vurdering omtales Gaarden som bestaaende af ni Fag til Adelgade og to og tyve Fag til Østergade foruden ti Fag paa Gaardens nordre Side »Og som Gaarden ei alleene ligger paa et for et Apoteqve beqvemt Stæd, men endog i goed Stand og nyeligen repareret, som og en stor Deel Medicamenter, Olieteter med Videre forefindes i Apoteqvets som og er vel indrettet til sit Brug, med alt til et maadeligt got Apoteqve fornøden saa ansættes aldt dette for 1000 Rdl.»

Af Bøger fandtes følgende:

Neumanns Chemie vurderet til 2 Mk., Junckers Chemie i 3 Tomer 2 Rdl., Dansk Urtebog (Simon Paulis?) 1 Mk., Schrøders [Artzeney] Schatz 8 Sk., Schulzens Chymische Versuche 4 Sk., Chymische Nebenstunden 12 Sk., Burgharts Destillier Kunst 8 Sk., Nachricht von den Canarienvögeln 4 Sk., (2 Bure til Kanariefugle vurderedes til 2 Rdl. 2 Mk. 8 Sk. maaske med det levende Indhold), Experimentæ Chymiæ 6 Sk., Lære om hvilket Vand der er det bedste i København 8 Sk., Theoretische Chymie 6 Sk., Henckels Chymische Schriften 6 Sk., Meyers Chymische Versuche 6 Sk., et Chymisk Laboratorium 4 Sk., Experimentalchymie 4 Sk., Pharmacopœia (Ph. Dan. 1772?) 2 Sk., Boerhaaves Kemi 4 Sk., Bernhardtts Chymische

Versuche 4 Sk., Johann Friedrich Meyers Chymische Versuche, die höflige Schule og Ostenwalds Erdbeschreibung tilsammen 2 Sk., Geschwindes Artzeney 4 Sk., Heimlichkeit des Frauenzimmers 2 Sk., Kräuter-Lexicon 4 Sk., Linnæi Species Plantarum 1 Tome 1 Mk., Faareavlens Forbedring 6 Sk., om Bie Avling 4 Sk., (i Haven fandtes 6 Bistader, deraf 3 gamle à 5 Mk., 2 nye à 4 Mk. og 1 nyt 2 Mk.)

I Skiftesamlingen den 26de Januar 1780 tilstodes der den forrige Apoteker, Hein, for Opsyn med Apoteket i Vakancen 2 Rd.; han havde tidligere for sin Umage oppebaaret 1 Rdl.

Arvingerne fik til Deling 2289 Rdl. 5 Mk. $1\frac{1}{8}$ Sk.²⁹.

Johan Leonhard Broager

fødtes i Staby (Ulfborg Herred) den 5te Oktober 1743, Søn af Sognepræst s. S. Iver Nicolai Lorentzen Broager (født i Broager i Sønderjylland) og Kirsten Margrete Pedersdatter Stauning. Han blev 1757 Discipel hos Apoteker Holm i Fredericia, udlærtes 1764, konditionerede endnu et Aar hos Holm og kom dernæst til Schaarup paa Løveapoteket i Randers indtil 1767. Fra 1767—69 var han ved Handelen; konditionerede derefter igen som Apotekersvend hos Biering paa Aarhus Løveapotek, var siden to Aar hos Holzendorf i Tønder og tre Aar hos Rübner, Flensborg (Løveapoteket). Sine sidste tre Medhjælperaar tilbragte han paa Kong Salomons Apotek i København.

Broager købte den 11te November 1779 Apoteket i Ringkøbing ved Avktion, den 27de i samme Maaned bestod han Examen Chemicopharmaceuticum med Laudabilis og drog derefter til Ringkøbing, hvortil han ankom den 11te December. Før sin Afrejse fra Hovedstaden havde han ladet Paul Ipsen male sit Portræt, dette Billede gengives Side 35.

Broager fik Privilegium den 8de Marts 1780 og giftede sig den 7de December s. A. i Ringkøbing med sin Formands Enke, Anna Brøllund, med hvem han levede i lidt over 13 Aar; hun døde den 3dje Januar 1795. Aaret efter, den 15de August, blev han gift med Else Ahlefeldt, født den 12te December 1770, Datter af Hartvig Otto Ahlefeldt og Karen Ebeltoft; hun overlevede sin Mand i 31 Aar og døde den 13de Juni 1855.

Broager var en meget virksom og driftig Mand, der drev en ikke ubetydelig Forretning med Lak og Chokolade; han døde den 7de Marts 1824.

I sit første Ægteskab havde Broager en Søn *Iver Nicolai*, født den 10de Januar 1784. Han kom den 24de Maj 1797 i Lære hos Apoteker

HANS LEGANGER HEIBERG

Født 1ste Februar 1798, død 28de August 1834

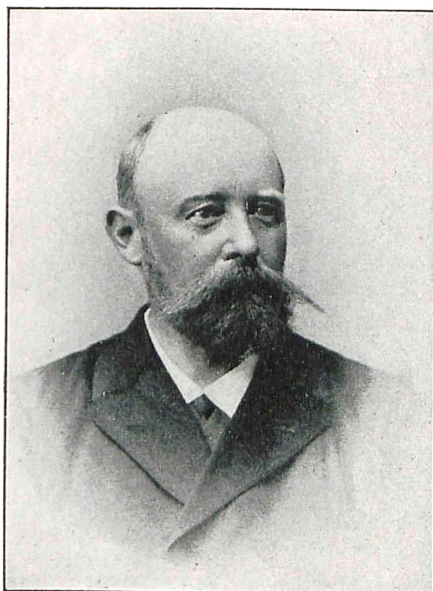
Apoteker i Ringkøbing 1823-34

CHRISTIAN CARL HEIBERG

Justitsraad, R. af Dø.

Født 27de Februar 1824, Apoteker i Ringkøbing 1856-85

HANS LEGANGER HEIBERG

Født 17de Maj 1852, Apoteker i Ringkøbing siden 1885

Peder Ludolf Bendixsen i Tønder og døde som Svend paa Svaneapoteket i Aalborg den 23de Oktober 1804.

En anden Søn, Otto Hartvig, fødtes den 25de Maj 1799. Han kom den 22de September 1813 i Apotekerlære hos Valeur i Viborg; efter at være bleven eksamineret af Fysikus kom han som Medhjælper til sin Faders Apotek, var der i halvandet Aar og rejste saa den 16de April 1820 til Apoteker Bergmann i Tønder. Efter et Aars Ophold der, underkastede han sig den 6te Juni 1822 Examen chemico-pharmaceuticum med n. c., kom hjem til Ringkøbing i Juli s. A. og rejste den følgende Januar til Apoteker Johan Georg Biesten i Heide. Senere var han i Wismar i Mecklenborg og døde 1867 som Købmand i Haderslev.

Hans Leganger Heiberg

fødtes 1ste Februar 1798 i København, Søn af Landmaalingsinspektør, senere Tolder paa Læsø, Christen Heiberg og Mette Marië Lemvig. I sit ottende Aar flyttede han med Faderen til Læsø og kom sejsten Aar gammel i Lære paa Løveapoteket i Odense, hvor han blev i 4^{3/4} Aar. Efter at være prøvet af Stiftsfysikus Boyesen kom han i Kondition hos Eilschou i Ribe; i de tre Aar, han var her, anvendte han efter sin Opgivelse til Eksamensprotokollen saa megen Tid, som hans praktiske Forretninger levnede ham, til at erhverve sig teoretiske Kundskaber i Faget; han opholdt sig derefter en kort Tid i København for at høre botaniske Forelæsninger og havde Manuduktion af Provisor Viborg, før han den 3dje August bestod farmaceutisk Eksamen med haud illaud.

Efter Eksamen kom Heiberg tilbage til Ribe og købte herfra 1823 Apoteket i Ringkøbing af Broagers Bo for 9600 Rdl. rede Sølv; Privilegium den 5te September 1823. Han indrettede et bedre Laboratorium og anlagde i Følge Bevilling af 15de Februar 1832 Filialapoteket i Herning.

Den 18de April 1823 blev Heiberg gift med Edel Marie Bjerrum, født i Ribe den 22de Juni 1802, Datter af Købmand Christian Carl Bjerrum og Louise Geerdes.

Heiberg døde allerede den 28de August 1834, kun 36^{1/2} Aar gammel, og Apoteket bestyredes nu i et Par Aar af cand. pharm. Johannes Andreas Knudsen, der atter omdannede Laboratoriet.

En Søn, Henrik Ernst Heiberg, født den 29de Maj 1828, døde den 13de April 1844 som Discipel paa Svaneapoteket i Aalborg.

Johannes Andreas Knudsen

var født den 20de August 1803 i Nørre Næraa paa Fyn; hans Forældre var Sognepræst Knud Knudsen og Anna Christine Ewald. Han var Discipel paa Løveapoteket i Odense, og tog farmaceutisk Eksamen i Foraaret 1829 med Laud. Hans Skæbne er ubekendt indtil han efter Heibergs Død blev Bestyrer af Ringkøbing Apotek; den 23de November 1836 blev han gift i Lemb med Heibergs Enke og fik Privilegium som Apoteker i Ringkøbing og Herning den 4de Februar 1837; de to Apoteker vurderedes under Samfrændeskiftet efter H. L. Heiberg til 16,000 Rdl., rede Sølv.

Knudsen døde den 1ste Februar 1853; hans Enke overlevede ham indtil den 28de Februar 1882.

Christian Carl Heiberg

fødtes den 27de Februar 1824 i Ringkøbing, Søn af Apoteker Hans Leganger Heiberg og Edel Marie Bjerrum. Fra 1839—43 var han Discipel paa Odense Løveapotek, tog Medhjælpereksamen den 18de December s. A. og Kandidateksamen med andet Hold 1845 (Laud). Han forpagtede syv Aar senere Apoteket i Herning indtil han den 1ste Maj 1856 overtog baade dette og Apoteket i Ringkøbing som Ejer for 30,000 Rdl.; Privilegium den 19de Juni s. A. Han søgte og fik allerede den 29de November 1856 Tilladelse til at afhænde Herning Apotek som selvstændigt med Udsigt til i Henhold til den kongelige Resolution af 25de December 1842 at blive anset som om det tidligere havde været Genstand for Overdragelse. Denne Tilladelse benyttedes, da Herning Apotek i 1861 blev solgt til Jens Christian Møller.

Af hans Medhjælper skal nævnes *Christian Peter Jensen Bollerup*, der 1849—53 var Discipel paa Apoteket, konditionerede der indtil Kandidateksamen 1858 (Laud), og paa ny indtil han i 1870 nedsatte sig som Boghandler i Ringkøbing, hvor han døde den 26de September 1883.

Heiberg giftede sig den 11te Juni 1851 med Emilie Nathalia Beissenherz, født den 11te Juni 1827, Datter af Major og Branddirektør i København Christian Beissenherz og Anna Elisabeth Smith; hun døde i Herning den 26de April 1855.

Den 7de November 1860 blev Heiberg gift med Hansine Gerhardine Frederikke Olrik, født den 6te Januar 1834, Datter af Toldkontrollør Johan Henrik Ludvig Olrik og Benedicte Henriette Heiberg (Søster til H. L. Heiberg); denne hans anden Hustru døde i Ringkøbing den 11te August 1862.

Sit tredje Ægteskab indgik han den 14de April 1869, idet han da blev gift med Mathea Elisabeth Helweg, født den 15de Marts 1851, Datter af Stadslæge i Odense Heinrich Christian Helweg og Jacobine Sophie Saxtorph.

Under sin 30aarige Virksomhed som Apoteker i Ringkøbing var Heiberg en Tid lang Medlem af Skolekommissionen og i seks Aar kommunal Revisor.

Hvad der især interesserede ham udenfor hans daglige Gærning var Plantningsagen, saaledes som den kaldtes til Live af Dalgas; Byens smukke Anlæg skylder for en stor Del Heiberg sin Tilblivelse. I Aaret 1873 købte han Gaarden Løvstrup i Hanning Sogn ved Ringkøbing, hvortil der hørte et temmelig stort Hedeareal og lidt Mose, efter at han kort forinden af Hedeselskabet var bleven valgt til administrerende Direktør for den 340 Tdr. Land store Løvstrup Plantage. Paa Opdyrkning og Beplantning af Gaarden Løvstrups Jorder anvendte han store Summer, men havde ogsaa den Glæde at se, hvør vel Mark og Plantage trivedes under hans Omsorg. For et Par Aar siden fattede han den smukke Tanke at skænke Ejendommen til »Foreningen til Oprettelse af Landbrugskolonier for fattige Børn» mod at Foreningen overtog første Prioritet paa 25,000 Kr.; Gaardens Tilliggende var 244 Tdr. Land. Den 25de Juli 1898 var det 25 Aar siden Heiberg købte Gaarden, i hvilken Anledning der paa den afholdtes en Fest; der afsløredes ved denne Lejlighed en Mindesten, som Omegnens Beboere havde oprejst i Haven; Stenen bærer følgende Indskrift:

C. C. HEIBERG

HER, HVOR LYNG OG REVLING GROR I SANDET,
FANDT HANS KÆRLIGHED TIL FÆDRELANDET
STEDET, HVOR MED TAK HAN KUNDE BYGGE
MED, O DANMARK, PAA DIN FREMTIDSLYKKE.
TAK OG ÆRE HVER, SOM DANMARKS HUS VIL SMYKKE

1898

Da Kolonierne den følgende 1ste November overtog Gaarden, anmodede Foreningens Bestyrelse Giveren om Tilladelse til fremtidig at lade den bære Navnet *Heibergs Gave*.

Heiberg overdrog i 1885 Apoteket til sin ældste Søn og blev den 21de Maj udnævnt til Justitsraad. Han bosatte sig derefter i Odense. Siden den 11te November 1898 er han Ridder af Dannebrog.

En Søn af Heibergs tredje Ægteskab, *Hans Holger Heiberg*, fødtes den 19de Januar 1870. Han disciplinerede fra Juli 1891 til September 1894 paa St. Matthæi Apotek i København, tog i Oktober Medhjælpereksamen med 1ste Karakter; i Foraaret 1896 blev han Kandidat med 1ste Karakter og fungerer for Tiden paa Ringe Apotek.

Hans Leganger Heiberg,

Søn af foregaaende, fødtes i Herning 17de Maj 1852; som sin Fader og Bedstefader blev han Discipel paa Løveapoteket i Odense, hvor han var fra 1ste August 1869 til 1ste August 1873; efter at have konditioneret paa Hvidbjærg Apotek tog han Kandidateksamen i Januar 1878 (haud illaud.) og gjorde nu Tjeneste hos Faderen, der i 1885 overdrog ham Apoteket for 159,000 Kr.; Privilegium 2den Maj samme Aar.

Apoteker Heiberg var en Tid en af Direktørerne i Vestjysk Telefonselskab; han har i 15 Aar været Medlem af Udvalget for Byens Lystanlæg, er Repræsentant (Suppleant) for Jysk Haveselskab, Medlem af de jyske Apotekers Takstkommission og af Forretningsudvalget for Vest-Sønderjysk Samfund; for den stedlige Sønderjyske Forening er han Formand. Apotekeren var i Firserne en meget ivrig Deltager i Agitationen for Selvbeskatningen til Fædrelandets Forsvar.

Gift den 14de Maj 1879 med Anna Margrete Brodersen, født i Nyrup i Angel 9de Maj 1855, Datter af Proprietær Jes Brodersen og Henriette Neckelmann.

Fotografi: A. Beiter

Det nuværende Ringkøbing Apotek, opført Aaret 1863

HENVISNINGER

- ¹ Supplikprotokol 1761, 2. Halvaar, 443
² Do. 1763, Do., 394
³ Jyske Registre 1762—68, Fol. 346
⁴ Supplikprotokol 1715, 2. Halvaar, 106
⁵ Jyske Registre 1711—15, Fol. 300
⁶ Holstebro Justitsprotokol, Fol. 359
⁷ Jyske Registre 1703—6, Fol. 270
⁸ Viborg Skifteprotokol 1717—30, Fol. 585
⁹ Supplikprotokol 1729, 2. Halvaar, 848
¹⁰ Lemvig Justitsprtk. ¹/₇ 1718—¹³/₈ 1734
¹¹ Holstebro Justitsprotokol
¹² Do. Do.
¹³ Supplikprotokol 1737, 2. Halvaar, 416
Do. 1739, Do., 498
¹⁴ Viborg Pante- og Skødeprotokol 1728—43, Fol. 288
¹⁵ Supplikprotokol 1740, 1. Halvaar, 563
¹⁶ Holstebro Skifteprotokol 1743—56, Fol. 228
¹⁷ Holstebro Skifteprotokol 1756—69, Fol. 116
¹⁸ Tisted Avktionsprotokol 1740—79, Fol. 51
¹⁹ Tisted Skifteprotokol 1735—77, Fol. 169
¹⁰ Jyske Registre, Nr. 34, 1749—51, Fol. 255, Nr. 289
²⁰ Jyske Registre, Nr. 34, 1749—51, Fol. 307, Nr. 7
²¹ Ringkøbing Pante- og Skødeprotokol 1738—94, Fol. 135—36
²² Ringkøbing Pante- og Skødeprotokol 1738—94, Fol. 139, 146
²³ Indlæg til jyske aabne Breve, 307, ¹⁹/₁₁ 1751
²⁴ Ringkøbing Pante- og Skødeprotokol 1738—94, Fol. 158, 155
²⁵ Supplikprotokol 1755, 1. Halvaar, 604
²⁶ Indlæg til jyske aabne Breve, 225, ¹⁵/₈ 1760
²⁷ Ringkøbing Pante- og Skødeprotokol 1738—94, Fol. 200
²⁸ Ringkøbing Pante- og Skødeprotokol 1738—94, Fol. 640
²⁹ En Pakke Skiftebreve fra Ringkøbing 1779—87

INDHOLD

	Side
Jyske Apotekeres økonomiske Forhold i det 18. Aarhundrede	11
Ringkøbing	19
Ringkøbing Apotek	25

PAPIRET FRA
CARL PREDEEK & Co., BERLIN

ÆTSNINGERNE FRA
F. HENDRIKSEN og PACTH & CRONE
KØBENHAVN

TRYKT I
A. RASMUSSENS BOGTRYKKERI
RINGKØBING

